
Marginalizacija ili integracija jugoistoka Europe

RADOVAN VUKADINOVIĆ*

Sažetak

Proširenje NATO-a i EU u novom svjetlu postavlja jugoistok Europe odnosno takozvane zemlje Zapadnog Balkana. Tih pet država za sada su ostavljene po strani od euroatlantskih integracija i očito je da će morati uložiti mnogo truda da ne ostanu na marginama europskih procesa. Europa ima konkretne sposobnosti od ESDI pa do pokretanja razvoja i stvaranja ekonomske stabilizacije da integrira i taj dio europskog prostora i na taj način pomogne stabiliziranju prilika na Zapadnom Balkanu.

Ključne riječi: jugoistok Europe, sigurnost, NATO, EU

Dovršetak ratova na jugoistoku Europe i početak normalizacije odnosa bili su praćeni vojnim, političko-diplomatskim i ekonomskim sredstvima, koja je međunarodna zajednica koristila u smirivanju stanja. Na tim temeljima nastalo je najprije postratovsko stanje mira, zatim je došlo do uvođenja prvih mjera za jačanje povjerenja, polagane uspostave širih kontakata i, na kraju, nastojanja da se regionalnim povezivanjem realizira zajednički prostor. Delimitacija međudržavnih granica izvršena je u ratu i one su priznate kao fiksne, iako i dalje ostaju neriješena pitanja unutar državnih cjelina (BiH, Jugoslavija, Makedonija).

Imajući na umu složenost situacije, kao i brojne otvorene izazove, ipak bi stanje na jugoistoku Europe bilo teško nazvati u punom smislu riječi sigurnošću. Nepostojanje prijetnje bitnim vrijednostima države, kao centralna odrednica pojmu sigurnosti, na ovim prostorima ima posebno značenje jer se i središnje vrijednosti uzimaju na različite načine, a i njihovo moguće ugrožavanje ima razne oblike. Stoga bi možda bilo bolje upotrebljavati termin nestabilna sigurnost¹, što podrazumijeva:

* Prof. dr. sc. Radovan Vukadinović je redoviti profesor Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

1 Vukadinović, R., *Security in South Eastern Europe*, Zagreb, 2002, str. 167-168.

- da problemi na ovom području nisu do kraja riješeni,
- da je situacija ovisna o vanjskim ali i domaćim akterima koji je mogu destabilizirati,
- da unatoč svim procesima koji jačaju sigurnost u okruženju, dio zemalja jugoistoka Europe za sada ostaje izvan glavnih pravaca bilo ekonomskog ili vojno-političkog povezivanja.

Kao glavni denominatori takvog stanja mogu se uzeti:

- stvaranje relativno krhkih demokracija, koje su stalno suočene s unutarnjim društveno-ekonomskim problemima,
- podijeljenost društava i nedovršenost procesa obračuna s prošlošću,
- snažno djelovanje kriminala i korupcije, koji imaju dovoljno snage da razviju svoje aktivnosti unutar i preko granica regije,
- visok stupanj nezaposlenosti, nedovršeni procesi privatizacije i nizak stupanj stranih ulaganja,
- postojanje snažnih nacionalnih koncepata, koji lako prelaze u nacionalističke,
- neriješenost pitanja manjinskih prava,
- želje za secesijom i daljnjom etničkom fragmentacijom,
- postojanje snažne vojne nazočnosti međunarodne zajednice i njezino djelovanje kao svojevrsnog protektora u dijelu zemalja bivše Jugoslavije.

Sve to zajedno pokazuje da je riječ o nedovršenim procesima koji ni na političkom niti na ekonomskom planu ne mogu biti brzo riješeni, niti pak uz isključivo djelovanje domaćih snaga. Iako bi se pozitivnim dijelom ukupne bilance moglo navesti da se dio izbjeglica vratio u svoje domove, kako nema nekih većih etničkih sukoba, da su kanali komunikacija svake godine sve prohodniji, očito da je još uvijek riječ o nedovršenom procesu normalizacije odnosa što bi taj prostor mogao izjednačiti sa stanjem odnosa u istočnoeuropskim zemljama koje ubrzo postaju članicama NATO-a ili EU-a.

Događaji od 11. rujna utjecali su na udaljavanje jugoistoka Europe od svjetske pozornosti. Reflektori svjetske javnosti usmjerili su se prema novoj opasnosti – terorizmu i svim onim potezima koji su usmjereni na borbu protiv terorizma.² Jasno stavljanje granica između zemalja koje su protiv terorizma i onih malobrojnih koje podržavaju ili simpatiziraju terorizam, u prvu skupinu stavila je i sve zemlje ovog područja. U situaciji kad im se poklanja znatno manje publiciteta i kada postoji tendencija da čitava regija uđe u kategoriju sekundarnog interesa velikih država, zemlje s područja jugoistoka Europe požurile su sa svojim davanjem službenih antiterorističkih deklaracija, a ujedno su se otvorile i za izravnu suradnju u borbi protiv toga zla.

2 U široj elaboraciji međunarodnih odnosa moguće je prihvatiti tezu da je 11. rujna praktički označio kraj posthladnoratovskog i početak novog razdoblja međunarodnih odnosa. Geddis, J. L., And Now This: Lessons From the Old Era For the New One, u Talbot, S. and Chanda, N. (eds.), *The Age of Terror, America and World After September 11*, New York, 2001, str. 3.

S druge strane, opadanje interesa javnosti i medija dovelo je do djelovanja onih vanjskih aktera koji su željeli postaviti crtu između terorizma bilo koje vrste i proklamiranih antiterorističkih izjava. To se, ponajprije, odnosi na pacificiranje albanskih iredentista koji su i na Kosovu i u Makedoniji dobili poruku da će njihove eventualne oružane akcije međunarodne snage okvalificirati terorističkima. Usporedno s tim, međunarodne su snage u Bosni i Hercegovini, na Kosovu i Makedoniji pojačale kontrolu i poduzele mjere protiv mogućih saveznika ili pak sjedišta terorista. Samim tim je i međunarodna antiteroristička aktivnost u praksi postala znatno važnija, dok su, s druge strane, medijska sredstva znatno manje popunjena slikom stanja na ovom području.

Izazovi sigurnosti u regiji Zapadnog Balkana

Trenutno stanje u pojedinim zemljama pokazuje da su one još uvijek daleko od mogućnosti stvaranja demokratskog mira, ekonomskog napretka i vojne sigurnosti, što bi sve zajedno trebalo stabilizirati ovo područje. Nisu riješena konstitutivna i teritorijalna pitanja i, unatoč nazočnosti međunarodne zajednice, nema izgleda za brzo postizanje rješenja. S druge strane, u čelnika međunarodne zajednice postoji i stanovita tendencija odlaganja rješavanja problema, tj. njihovog stavljanja "pod tepih". Time se nastoji ne provocirati izbijanje nekih kriznih događanja ili pak jednostavno, jedna ekipa međunarodnih službenika nastoji prenijeti te zadaće na neku drugu koja će doći iza nje. Ta provizorna situacija predugo traje i sada kada se u susjedstvu dovršavaju procesi povezivanja država s NATO-om i EU, zemlje s područja bivše Jugoslavije, odnosno tzv. Zapadni Balkan³, upravo zbog svojih internih stanja i nedovršenih osnovnih procesa gube potrebno vrijeme za približavanje Europi.

Makedonija se nakon krvavih nemira trudi ostvariti Ohridski sporazum, što ne nailazi na potporu dijela Albanaca, a ni svih Makedonaca. Nova vlast se sada suočava s tim zahtjevom međunarodne zajednice u teškoj ekonomskoj situaciji, ali i u fazi visoke političke podijeljenosti, što još više otežava neko brže kretanje prema Europi. Iako Makedonija ima Ugovor o stabilizaciji i pridruživanju, a članica je i Partnerstva za mir, očito je da sadašnje stanje ne pogoduje bržem iskoraku prema Europi.

Bosna i Hercegovina, nakon sedmih izbora, još uvijek pokazuje da dominira nacionalistička matrica u sva tri njezina nacionalna dijela i da se inžinjerijom međunarodne zajednice samo produbljuje nepovjerenje birača, i u međunarodne intencije, a i u demokraciju takvoga tipa. Na taj način i

3 Termin "Zapadni Balkan" upotrebljava se u gotovo svim radnim papirima EU. Iako je sastanak u Zagrebu 2000. godine preimenovan: umjesto sastanak EU o Zapadnom Balkanu u – Zagrebački sastanak EU, ipak je on i dalje u opticaju, što izaziva odbojnost prema tom terminu, posebice u Hrvatskoj.

međunarodna zajednica sve više dolazi u poziciju da svoje djelovanje obavlja kao protektor sa sve većom koncentracijom moći u rukama visokog predstavnika.

Proces integracije zemlje nameće se od vrha i svi politički mehanizmi postavljeni su u tom pravcu, izazivajući na drugoj strani kod stanovnika Bosne i Hercegovine pitanje ne bi li državna cjelina, sastavljena od 10 kantona ili pak od tri eintiteta, bila bolja od ove sadašnje tvorevine. Ugledni Henry Kissinger⁴, prateći ovaj procesi iz daljine, također se pita, treba li forsirati stvaranje države u kojoj dva naroda ne žele živjeti s trećim.

Pod pritiskom međunarodne zajednice, odnosno ponajprije Europske unije, Srbija i Crna Gora nakon dugih sporova i neslaganja pristali su stvoriti savez Srbije i Crne Gore. U njemu bi trebalo biti zajedničko tržište, vanjska politika i obrana, a nakon tri godine referendumom bi se odlučilo zadržava li se savez ili se pak ide na potpuno razdvajanje. Nakon crnogorskih izbora u studenome 2002. godine kao i raspoloženja u Srbiji, čini se da dominira opcija razdvajanja i kako će te tri godine biti na neki način izgubljeno vrijeme.

Poznate su polazne pozicije i jedne i druge strane, a teško je zamisliti da bi takav savez mogao uspješno funkcionirati u ovom privremenom razdoblju. Prije se može očekivati da će vrijeme na obje strane biti iskorišteno za pripremu razlaza nego za rješavanje bitnih problema. No, ako je tome tako, onda bi to trebalo značiti da će istodobno obje strane izgubiti na vremenu koje stoji pred njima žele li ući u Europu. Kako je savez stvoren upravo željom Europe, može se izvući zaključak da iza svega stoje neka druga europska obećanja i da možda upravo EU smatra kako nakon tri godine oba dijela saveza mogu biti spremnija za ulazak u EU, nego što bi bili da krenu sada i to nezavisno jedan od drugoga.

Već u prvim analizama, koje su davale potporu savezu Srbije i Crne Gore, uzimao se argument da bi prerano odvajanje Crne Gore snažno utjecalo na pritisak Albanaca na Kosovu, koji bi u tom razdvajanju vidjeli i priliku za svoj izlazak iz Srbije, odnosno Jugoslavije. Iako ovoga trenutka niti jedna država ne podržava stvaranje nezavisnog Kosova, evidentno je kako je raspoloženje među Albancima takvo da se povratak na staro ne može ni zamisliti, pa samim tim svako slabljenje centra – Beograda daje im bržu šansu za definitivni izlazak. Osamostaljenje Crne Gore odrazilo bi se i na Albance u Makedoniji koji bi, unatoč Ohridskom sporazumu, također tražili priliku za promjenu svoga statusa, bilo s Kosovom ili pak s Albanijom ili, u najgoroj varijanti, izdvajanjem Zapadne Makedonije. Stoga je za međunarodnu zajednicu rješavanje pitanja odnosa Crne Gore i Srbije toliko značajno jer je ono istodobno signal da na ovom prostoru neće biti teritorijalnih promjena, bar ne u razdoblju od tri sljedeće godine.

4 Kissinger, H., *Does America Need a Foreign Policy: Diplomacy for the 21st century*, New York, 2000, str. 270-271.

U takvoj slici odnosa na Zapadnom Balkanu očito je da međunarodna zajednica drži glavne konce u svojim rukama i da se na razvoj odnosa na terenu utječe iz Bruxellesa. Nekontrolirano lokalno djelovanje poremetilo bi sadašnji stupanj ostvarene nestabilne sigurnosti, te se predmnijeva da je bolje neka pitanja trenutno ostaviti po strani, držeći se glavnog pravca – smirivanja odnosa.

No, uz te izazove koji su vezani uz djelovanje država, bez obzira na to koliko one u tom djelovanju bile samostalne ili ne, ne treba zaboraviti ni izazove vezane uz tzv. *soft security*. Pitanja kriminala, korupcije, droge, prostitucije i ilegalnih migracija sastavni su dio tema koje se vežu uz ove zemlje.

Sprega kriminala i korupcije toliko je očita da koordinator Pakta o stabilnosti, dr. Erhard Busek, tvrdi kako se samo na neubranim porezima godišnje u regiji izgubi više od 600 milijuna eura.⁵ Tome treba dodati i djelovanje različitih mafija: srpske, albanske, kosovske, koje su daleko prešle okvire regije i djeluju transregionalno. Velike rute s Istoka na Zapad prelaze preko ovog područja i njima se transportira droga, prostitutke i prebacuju emigranti iz daljih i bližih sredina. Neke britanske procjene govore da oko 80 posto droga na britanskom tlu prelazi preko Zapadnog Balkana, a većina prostitutki u Italiju također dolazi tim putovima.

Političke garniture na vlasti svjesne su ovog stanja i ujedno destabilizirajućih efekata *soft securityja* na njihove zemlje. Upravo neki regionalni oblici suradnje daju na ovom polju dobre rezultate i služe kao podstrek za bolje regionalno povezivanje i djelovanje u ostalim sferama.

Unatoč postojećim problemima, ipak bi bilo teško pretpostaviti izbijanje nekog većeg sukoba na ovim prostorima. Dvije najsnažnije zemlje: Hrvatska i Srbija, koje bi mogle započeti neki sukob izravno ili u Bosni i Hercegovini, zaokupljene su svojim vlastitim problemima.

Hrvatska se pokušava politički stabilizirati, riješiti brojne ekonomske dileme vezane uz tranziciju, mali izvoz, nedostatne investicije i sve veće teškoće u funkcioniranju sistema socijale. Srbija je još u teškom položaju, jer nije prošla svoju katarzu, niti izvršila obračun s nacionalističkom prošlošću. Njezina vlast se također bori sa sukobima različitih autoriteta, privreda je još u lošijoj situaciji nego hrvatska, a i investicije su osjetno manje svih ovih godina.

Hrvatska, koja je u Pfp i ima Ugovor o stabilizaciji i pridruživanju s EU, nikako ne bi htjela riskirati svoj teško stečeni položaj, a osim toga za obje zemlje suradnja s Haškim tribunalom bit će i dalje značajna razdjelnica koja će pokazivati stvarnu ili tek fiktivnu spremnost da se riješe pitanja iz prošlosti i da se sa čistim računima krene prema Europi. Uz sve razlike i sličnosti, upravo haška prijetnja ostaje kao sjena nad Hrvatskom i

5 Cit. prema Couloumbis, T., Tziampiris, A., *The end of War in Balkans, Millennium III*, no. 8/9, Bucarest, 2002, str. 77.

Srbijom, ali isto tako i Bosnom i Hercegovinom. Svi oni koji su mislili da će haški doseg pravde biti kratkotrajan i usmjeren tek na stanovito propagandno paradiranje, izgleda da su se prevarili u svojim računima.

Postojeći oblici nestabilnosti, koji se i dalje održavaju, svakako da slabe svaku od ovih zemalja, ali i regiju kao cjelinu. Ni njezin razvoj, niti interes u stranih ulagača ne može biti povoljniji dok se na ovim prostorima ne izgrade pravne države, poštuju ljudska i manjinska prava i stvori sistem slobodnog tržišta.

Nakon Miloševićevog pada, toga stanja ali i zahtjeva međunarodne zajednice, postali su sada svjesni svi akteri u regiji. I koliko god postoji razlika među njima glede prihvaćanja pojedinih aspekata demokratskog europskog razvoja, očita je želja Hrvatske, Srbije i Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Albanije da nastave s promjenama i postanu sastavni dio Europe. To je možda i najbolja vijest koja dolazi iz ove regije.

Nova europska struktura i Zapadni Balkan

Praškim sastankom NATO-a i primanjem novih sedam članica iz reda istočnoeuropskih zemalja, te najavljenim proširivanjem EU za deset članica, obje organizacije dobivaju svoje novo članstvo s područja jugoistočne Europe. Bugarska i Rumunjska su u NATO-u, Slovenija će ući u EU i na taj način se prostor u geostrategijskim i političkim relacijama bitno mijenja.

Nove članice NATO-a s ovog prostora ojačat će svoje političke pozicije i, što je svakako najvažnije, stvoriti utisak da su postale sastavni dio zapadnog demokratskog svijeta. Uz sve svoje vojne karakteristike, ulazak u NATO danas ipak se najviše cijeni kao dokaz i priznanje da je određena zemlja izvršila svoju političku transformaciju u pravcu prihvaćanja zapadnih standarda, te da se može naći na geografskoj karti s ostalim zemljama zapadnog svijeta. Nakon toga slijede sve ostale indirektno prednosti toga položaja koje se ogledaju u približavanju Europskoj uniji, povećanim investicijama i ubrzanom jačanju veza s ostalim članicama NATO-a koje su većinom i članice EU. Sloveniji kao kandidatkinji za EU to će biti možda manje potrebno, ali će Bugarska i Rumunjska svakako nastojati svoje novo članstvo u NATO-u čvrsto vezati s naporima da što brže postanu članovi Europske unije i da na taj način dovrše svoj put u euroatlantske institucije.

Uz taj novi iskorak EU prema Balkanu preko Slovenije i ulazak NATO-a na istočni Balkan preko Rumunjske i Bugarske, stvara se još čvršća slika grupacije tzv. Zapadnog Balkana. Tri zemlje koje lord Robertson predlaže u skupinu zemalja Jadran-Ohrid: Albanija, Makedonija i Hrvatska, članice su Partnerstva za mir i pristupaju prvoj fazi MAP-a. Albanija će započeti svoje pregovore s EU o Ugovoru o pridruživanju i stabilizaciji, dok ga ostale dvije zemlje već imaju. Bosna i Hercegovina i Jugoslavija, odnosno Crna Gora i Srbija, nisu još ni u Pfp, niti se približavaju Ugovoru o stabilizaciji i

pridruživanju. Iako je srpski premijer najavljivao mogućnost da Srbija (vjerojatno s njom i Crna Gora) do kraja godine bude pozvana u PFP, a da sljedeće godine potpiše Ugovor o stabilizaciji, čini se da je zbog unutarnjih političkih razloga taj scenarij za sada odložen.

Jače pozicioniranje novih članica neće imati samo političko prestižno značenje već i konkretne ekonomske rezultate. Dok će, primjerice, deset zemalja koje će ući u EU svake godine dobivati oko 3 milijarde eura tzv. prilagodbenih sredstava, koja se ulaskom automatski povećavaju na 6 milijardi eura, zemlje Zapadnog Balkana osjetit će odmah konkretne nepogodnosti svoga položaja. Pomoć koju je EU dodjeljivao ovom području preko CARDS programa past će s 900 milijuna eura u 2001. na 700 milijuna 2002, da bi 2003. godine iznosila 500 milijuna, a od 2004. pomoć će biti fiksirana na 400 milijuna eura.⁶

U novoj strukturi europskih odnosa vidljivo je da se Bushova administracija pridržava svojih prvih najava o povlačenju vojnih snaga s Balkana. Iako nije riječ o dramatičnom i naglom odlasku, smanjenje broja američkih vojnika jasno pokazuje pravac američkog djelovanja. Istodobno, američku ulogu nastoji preuzeti EU, koja bi trebala biti jamac održavanja nestabilne sigurnosti, eventualni akter u crisis managementu i, dugoročno gledano, EU bi trebala biti glavni promotor ekonomskog razvoja područja.

Ta promjena vodećih aktera na Balkanu, koja se događa u hodu, dio je šireg euroatlantskog razvoja odnosa i pokušaja Europljana da preuzmu dio svoje odgovornosti na europskom kontinentu. Od snažnih najava europske nove obrambene i sigurnosne politike, pa do nastojanja za stvaranjem vlastitih snaga (ESDP), Balkan stoji kao izvanredan poligon na kojem Europa može pokazati svoje sposobnosti i umijeće djelovanja. Još u prvim analizama ESDI pisali smo da je regija jugoistoka Europe najpogodnija za djelovanje Europljana. Ona je, s jedne strane, uglavnom smirena, većih opasnosti za izbijanje sukoba nema, izazovi i prijetnje koji postoje na ovom prostoru izravno se tiču zemalja EU, te je i logično da upravo one nastoje održavati mir, sigurnost i put prema prosperitetu. Djelovanje EU u pravcu održavanja saveza Crne Gore i Srbije, nastojanje da se Makedonija postavi zonom kontroliranom od EU-a, te brojne aktivnosti EU u pravcu Srbije, jasno pokazuju opredjeljenost Europljana i njihovu želju da nakon smanjivanja američkog djelovanja Balkan ne ostane prazan i prepušten sam sebi.

Sjedinjene Države smanjile su svoje vojne snage u Bosni i Hercegovini sa 4400 na 1800 vojnika, a usporedno s tim opada i vrijednost američke pomoći zemljama Zapadnog Balkana sa 621 na 495 milijuna 2003. godine.⁷ No, to ipak ne pokazuje da SAD nisu zainteresirane za taj dio Europe. One ga i dalje vide važnom stratezijskom spojnicom koja od Zapada ide prema

6 Detaljnije vidi radni papir *Western Balkans 2004*, koji je izradila Europska stabilizacijska inicijativa – www.esie.org.esiweb-qt-online.de

7 Abramowitz, M. and Hurlburt, H., *Can the EU Hack the Balkans. A proving Ground for Brussels*, *Foreign Affairs*, Sept/Oct 2002, str. 6.

važnim područjima Bliskog istoka, istočnog Mediterana, Gulfa i Srednje Azije. Upravo zbog te strategijske važnosti ni američka politika ne može dopustiti bujanje terorizma, politički ekstremizam, trgovinu ljudima i kriminal. Ali pod pritiskom domaćih zahtjeva, a sada i vjerovanja da bi EU mogla samostalno rješavati ovo pitanje, američka je politika spremna vodstvo prepustiti Europi.

U prilog europskog pristupa govori činjenica da su Europljani na ovom prostoru od početka zajedno s Amerikancima, da su upoznati s problematikom i da su je, uostalom, zajedno nastojali rješavati. Protektorat u Bosni i Hercegovini, vojne akcije protiv Srbije, ulazak u Makedoniju, učinjeni su zajedničkim naporima, te je EU sasvim svjesna stanja koje postoji. Ona je ekonomskim sredstvima bila angažiranija od SAD te se i to može uzeti pokazateljem europskog interesa.

U situaciji kada Europljani nastoje pokazati domete svoje vlastite sigurnosne i obrambene politike, možda će upravo preuzimanje američkih pozicija na Balkanu biti shvaćeno kao prilika da se pokaže kako je Europa u stanju kontrolirati krize i pružati pomoć u demokratskoj preobrazbi.

Skeptičniji promatrači tvrde, međutim, da je Europa još uvijek zaokupljena sama sobom, da unutar postojeće 15-orice nije izgrađen jedinstven politički stav⁸, te da će u svom velikom birokratskom elaboriranju problema EU forsirati svoj entuzijazam za institucionalne aranžmane i stvaranje regionalnog lidera. To može usporiti ekonomske i političke reforme, onemogućiti veće investiranje i zacementirati stare mržnje.

Osim toga, i glavni adut koji stoji u rukama Europljana je najava članstva u EU zemljama Zapadnog Balkana. Smanjena ekonomska pomoć regiji pokazatelj je teškoća u distribuciji novca u EU i dolaska novih 10 članica, a obećanje članstva u EU je nešto što bi trebalo motivirati sve zemlje regije da prihvate europsku ulogu. Kako se sve one u svojim internim planovima izjašnjavaju za Europu to je izrazito snažan motiv, ali je pitanje može li vremenski tempo približavanja Europskoj uniji služiti kao podstrek. Zemlje koje su sada na putu ulaska u EU čekale su na to 11 godina, ako se ta brojka i prepolovi za zemlje Zapadnog Balkana ona još uvijek znači, u najboljem slučaju, sljedećih pet-šest godina. Kako se taj željeni cilj bude udaljavao, može se očekivati da će se i interes za njega smanjivati te da će i EU imati teškoća u održavanju nestabilne sigurnosti na ovom području i ujedno da će biti teško dokazati uspjeh u europskom vodstvu.

8 U prilog tome navodi se da je grčka politika još uvijek u stanju blokirati priznanje imena makedonske države, a isto tako da grčko-turski nesporazumi oko ESDI koče uspostavljanje tih snaga u Makedoniji. *Ibid.*, str. 4.

Cordon sanitaire ili integracija u Europu?

Poslijeratni razvoj ovog područja pokazuje da interne političke snage nisu u stanju samostalno stvoriti uvjete za bolji život svojih građana, niti pak za savladavanje postojećih problema. Nezaposlenost se nadvija kao zajednički nazivnik od Hrvatske do Albanije, tranzicija je usporena i očito je da bez pomoći izvanjskih aktera nema mogućnosti da se ove zemlje u dogledno vrijeme nađu u Europskoj uniji. Novo proširenje, najavljeno za 2004. godinu, kao i ono koje bi trebalo uslijediti 2007, unose određeni nemir, a to isto vrijedi i za širenje NATO-a i mogućnost ulaska u taj vojno-politički savez euroatlantskog svijeta.

Ovoga trenutka očito je da glavni vanjski akteri, ako žele razmišljati o razvoju unutar regije Zapadnog Balkana, operiraju s dvije opcije. Cinička varijanta pokazuje da svi ekonomski, politički i društveni procesi na ovom području kasne, da su problemi sve veći i da će novo širenje euroatlantskih institucija jasno potvrditi da se pet zemalja nalazi izvan kruga interesa zemalja EU i NATO-a, te da zapravo mogu biti prepuštene svojim vlastitim procesima diktiranim unutarnjim snagama i svakako pretežito financirani vlastitim sredstvima.

U toj varijanti vanjski akteri, ponajprije EU, mogu biti sigurni da na ovom prostoru neće biti nekih većih sukoba i da postojeće međunarodne snage mogu lako zaustaviti svaku eskalaciju. Samim tim eliminira se i strah od neke vrste novog vala izbjeglica i potreba dodatnog financiranja humanitarne prirode. Zatvaranje granica oko regije stvorit će i bolje uvjete za sprečavanje svega onoga što ulazi u tzv. *soft security*, što sve zajedno potvrđuje da bi se pet zemalja moglo ostaviti po strani od velikih europskih procesa.

Smanjena pomoć, i europska i američka, i dalje će biti značajna u procesu preživljavanja, a najava mogućnosti ulaska u EU ili NATO držat će ove zemlje ipak u nadi da im vrata nisu zatvorena, te da nova runda širenja NATO-a ili EU može biti otvorena i za njih. Time će se potaknuti i njihov takmičarski duh kako bi neke od njih, kao npr. Hrvatska, što prije i formalno napustile skupinu Zapadnog Balkana.

Svojevrsni *cordon sanitaire* do dovršetka procesa polagane prilagodbe europskim standardima i eventualnog ulaska pojedine ili svih zemalja u paketu u euroatlantske organizacije služio bi kao zaštita pred svim onim opasnostima koje bi mogle doći iz regije i preletiti se preko njihovih granica.

Drugi mogući pristup očitovao bi se u tome da Europska unija i NATO jasno stave do znanja da u svom širokom stratezijskom pogledu na nove odnose u Europi računaju sa cjelinom, tj. da jasno ističu kako i zemlje s ovog južnog dijela Europe trebaju postati dio njihovih struktura. NATO je to na stanovit način učinio u Pragu gdje se u deklaraciji, koja treba biti dugoročni dokument novog NATO-ovog djelovanja, poziva tri države (Albaniju, Makedoniju, Hrvatsku) da nastave sa svojim naporima u pravcu

približavanja NATO-u, dok se i za dvije ostale zemlje (BiH i Jugoslaviju) ta mogućnost ostavlja otvorenom. Jasan stav o mogućnostima integracije iz Kopenhagena, ili pak sa skupa EU u Solunu 2003. godine, bili bi važni signali svim zemljama da one nisu ostavljene izvan i da *cordon sanitaire*, ako i postoji, ima samo svoje provizorno značenje. Promjena načina financiranja određenih projekata u regiji, zadržavanje prijašnje svote pomoći (900 milijardi eura), djelotvornije korištenje Pakta o stabilnosti i bolja koordinacija EU s lokalnim i državnim vlastima u ostvarivanju projekata, jasno bi pokazali želju da se organizirano ide u pravcu stvaranja uvjeta za uključivanje Balkana u EU.

Varijanta suradnje automatski bi riješila i pitanje: da li ulazak u paketu, ili svojevrсна regata i mogućnost pojedinačnog ulaska. Zemlje koje bi riješile unutarnje probleme i koje bi ispoštovalе zahtjeve za održivim pluralističkim političkim sustavima, demokracijom, poštivanjem ljudskih i manjinskih prava, te konkretne suradnje s Haškim tribunalom, imale bi, naravno, i bolje mogućnosti za zajedničko djelovanje s EU na ekonomskom planu, što bi ubrzalo mogućnost njihova ulaska u Europsku uniju.

Ohrabrujuća je u tom pravcu Prodijeva izjava⁹ u kojoj se jasno utvrđuje kako je Balkan dio europskog prostora i kako ga treba integrirati u Europsku uniju. U želji da naznači kako EU ne može i ne smije biti sveobuhvatna cjelina, koja bi išla od Maroka do Rusije, Prodi je smatrao potrebnim istaknuti da balkanske zemlje imaju svoju izravnu vezu s europskim kontinentom, te da mogu računati na članstvo upravo kao europske zemlje. Preveliko proširenje dovelo bi EU do opasnih granica rasta koje bi brzo mogle pokazati da se procesi razvodnjavaju i da se umjesto integracije stvara neka vrsta slobodnog tržišta.

Europski birokrati svakako zbog novog većeg broja članica nisu spremni žrtvovati svoju strategiju integracije koja mora sve jasnije isticati vertikalnu povezivanja i produbljivanja suradnje. Iako Prodi nije naznačio neke rokove za Balkan, već samo inzistiranje na potrebi isticanja Balkana kao budućeg sastavnog područja Europske unije, pozitivan je znak svim tim zemljama. Prema Prodijevu mišljenju, koje u Bruxellesu nije osamljeno, integriranje pet balkanskih zemalja u EU omogućit će stvaranje dobrosusjedskih odnosa u regiji i punu normalizaciju odnosa kako sa susjedima, tako i s ostalim europskim zemljama. Vremenski nedefiniran proces integracije ostaje stoga u fokusu akcija Bruxellesa i pruža mogućnost zemljama Zapadnog Balkana da ulože napore kako bi iskoristile vrijeme koje je pred njima.

Između marginalizacije i integracije, odnosno pripreme za mogućnost integracije u EU, tanka je crta koja odvaja ta dva koncepta. Zemlje o kojima se radi svojim unutarnjim razvojem i željom da promjene stanje stvari i da se pokrenu u pravcu integracije mogu učiniti dosta, no očito je da je pitanje izbora na vanjskim akterima.

9 Vjesnik, 8. prosinca 2002.

Iako su se dosad na ovim prostorima, od trenutka raspada Jugoslavije, smjenjivale različite inicijative: europska i američka, bilo bi vrlo loše za čitavo područje ako bi u sadašnjim uvjetima došlo do njihovog takmičenja ili želje za dokazivanjem. Europska inicijativa, koja sada ima primat, trebala bi dobiti potporu Sjedinjenih Država i slično kao što je predsjednik Bush stariji tvrdio kako je riječ o "europskom dvorištu", Zapadni bi Balkan morao biti stavljen u europsku nadležnost. To nikako ne znači američko izdvajanje, već jedino to da bi u postupnom pripremanju ovih zemalja za ulazak u EU i NATO i europska i američka politika trebale tijesno surađivati. Europa sada ima šansu da na Zapadnom Balkanu pokaže svoje konkretne sposobnosti, od ESDI pa do pokretanja razvoja i stvaranja temelja ekonomske stabilizacije, što bi američkoj politici trebala biti prilika da se prati europski razvoj, da mu pruža potporu i da se na taj način otvori mogućnost za snažnije američko angažiranje u nekim drugim kriznim regijama te u borbi protiv terorizma.

Sve bi drugo bilo loše rješenje koje bi svoje najlošije posljedice imalo na zemlje Zapadnog Balkana i smanjilo bi njihove mogućnosti da u nekom sljedećem proširenju postanu članice ili EU ili NATO-a i da uhvate korak s normalnim europskim razvojem.

Summary

The enlargement of NATO and the EU casts a new light on the south-east of Europe, i.e. the so-called countries of the Western Balkans. For the time being, these five countries have been set aside and out of Euro-Atlantic integrations and it is obvious that they will have to put a lot of efforts in order not to stay on the margins of European processes. However, Europe disposes of various concrete means, such as the ESDI or propelling development and creating economic stabilization, on the strength of which it can also integrate this part of the European area and thus contribute to stabilizing conditions in the Western Balkans.